

A TORDAI VÁROSERDŐ

Még egy erdőismerősöm van: ez a legré-
gibb, legtávolibb és legvarázslatosabb.
Csak annyira emlékszem rá, mint gyer-
mekkorom felnőtteire, az egykori öre-
gekre, akiknek sem a viselkedése, sem az
arca, mégcsak a termete sem maradt ele-
ven szívemben, hanem csak az, hogy volt-
tak, és mert régen voltak: kedvesek voltak.

Igen, alig emlékszem már rá; képét nem
tudom felidézni, ösvényein nem tudok el-
igazodni, völgyeit és bozótjait megközeli-
teni sem merem. Mégis ő az én első sze-
relmesem; ő az, aki először kábított el és
vont ölére, annyira, hogy minden más er-
dőben is mindig csak őt keresem, az ő fű-
veit, bokrait és bogarait, az ő melegét és
Őszi szőkeességét, az ő egész kedves mivoltát,
amivel annak idején oly-igen magába
bolondított.

Torda mellett terpeszkedik el ez az
erdő, az Aranyos völgyében, amely fölé
fodrosan púposodnak a dombok, és amely
mindenkit megejt meghitt otthonosságá-

val. Nagy erdő, igen nagy erdő, az én emlékezetemben a világ legnagyobb erdeje. Szombatonként korhelykedő vadászok lepik el, ülik le fűvét, és puffantják oldalba őzeit, de máskor, hétköznapiakon, amikor a füvek kinyújtózhatnak, a bakancsnyomok elmosódnak, és az emberszagot elhordja a szél, amikor ősi eredetiségében mutatja arcát, igen, ilyenkor ez a legtitokzatosabb és legérintetlenebb élettenyészet a világon.

Engem apám ismertetett meg véle. Ő vitt magával oda először szép, októberi őzlesekre, amikor még puskája volt, és hivatalosan is vadásznak számított. Ha jó bizonyítványt vittem haza, ha megdicsért a tanító, vagy ha akármilyen másban tetszésére cselekedtem, levetkőzte mogorva hűvösségét, hunyorított egyet, és megengedte, hogy elkísérjem. Ezzel jutalmazott. A világ legnagyobb tekergője lévén azt hitte, hogy a tekergésnél kívánatosabb ajándékot egyáltalán nem adhat. És ki tudja, lassanként már-már azt kell hinnem, hogy igaza volt. Mert ha nem is cselekvően, de — mint töprengő és betúrágó emberhez illik — legalább kíváncsiság és nosztalgia formájában, a földi mennyországot olykor-olykor ma is szakadatlan, szép tekergésnek képelem el.

Szerda délután kapaszkodtunk fel Tordán a vicinálisra, félóra múlva Sinfalván számárhátra raktuk át a motyót, és kika-

paszkodtunk a kalyibához. Innét kezdve mohó figyelem lett egész valónk. Úgy kapkodtuk a szemünket, úgy füleltünk és szimatoltunk, akár az erdei vad, olyan ideges-éberem, olyan pihenni nem tudó aggodalmasan, olyan gyanakvó-sietősen. Mint a vad, amelynek ettől a perctől fogva ellenségei lettünk, s amely néha már kora délután kiváltott a szemközti hegyoldalba.

Nem akarom most már leírni, hogy s mint terítettük le, legalább külső történéseiben nem, hiszen ezt egy ízben magam is elbeszéltem már. Egyetlen titkos mozzanatot szeretném elemezni csupán a dolognak, egyetlen ritkán emlegetett vonatkozását, amely azonban — úgy gondolom — a legfontosabb. Mert amikor végre valahára szemünk elé került a vad, csodálatra méltó átlényegülés ment végbe rajtunk — legalább rajtam —, és eddigi mivoltunkból teljességgel kivetkezve, közönséges jellemünkhöz képest merőben idegen emberekként láttunk hozzá, hogy kézre kerítsük.

Hogyan is értessem meg, hogyan próbáljam akár csak a magam számára is méltó világossággal megfogalmazni az ősi-nek és démonikusnak azt a felülkerekedését, azt a gyanús fordulatot, amely egyszerre lehántotta rólunk mindazt, ami humánus és kulturális (egyszóval kölcsönvett), és felszabadította az eredetit és tör-

zsököst, az ösztönöset és szilaját? Hogyan fogjak hozzá mindehhez? A szenvedélyhez hasonlítsam-e, amely megfoszt a belátás és a cselekvés kötelező összhangjától? A részegséghez, amely pokoli kettősséget támaszt bennünk, minthogy úgy cselekedtetni az esztelenséget, hogy közben meghagyja esztelen voltának sejtelmét? Mindezt sekély és felületes ahhoz a kettősséghez képest, amely bennünk ilyenkor támadott.

Mert ahogy megláttuk a vadat, egyszerre megszűnt számunkra minden egyéb; a világmindenség fennmaradó része egyszerre háttérbe vonult, sőt elenyészett, és csak az áldozat, s a hozzálopakodás útja-módja maradt meg belőle, de ez aztán olyan feszült felfokozottságban, hogy halántékunk lüktetett, és szemgolyónk szétpattanni készült belé. Minthogyha egyszerre vak északa szállt volna a tölgyesre, amelyből lámpánk sugara csak egyetlen pontot volt képes megvilágítani: az áldozatot. Minthogyha életünk függött volna attól, hogy törbe ejtjük és legyilkoljuk-e. Közben azonban elevenen élt elménkben annak tudata is, hogy valami ördögi és alattomos csoda áldozatai vagyunk, hogy ez a magunkból való kivetkőzés, a maga ragadozó szándékaiban, voltaképpen szennyes, alattomos és undorító. S mindezeket túl egy harmadik, felülrétegzett sejtetem, hogy

ellenkezőleg: sem gyanús, sem undorító, hanem szörnyen ősi, természetes és igazságos; hogy valamikor még voltunk ilyenek, valamikor ez volt egyetlen lehetséges életformánk, valamikor — ősapáinkban — ez a felébredt gyilkolásvágy mentette meg nemzedékeinket a magvuk-szakadástól, és vigasztalan pusztulástól.

A gátlástalan gyilkos, a kíméletlen bunkós-baltás ősvadász, maga az állati vadász-ösztön ébredt fel bennünk abban a pillanatban, s noha tudatunk tiltakozott ellene, mégis jó volt, hogy felébredt. Átadtuk magunk neki, hadd hányjon és sodorjon, úzzön és lebegtessen a felszabadult gyilkolhatnék, majd a kicsordult vér megpillantásakor bekövetkező viharos katharzis hullámain. Ó, micsoda csömörítő kéjeket éltem is át akkoriban! Micsoda legbensőbből fakadó bestiális örömök is lúdbőröztek végig hátamon! Micsoda émelyítő gyönyör is volt megélni a magamban szunnyadó ősi kegyetlenséget, az emberelőtti embert, a vérengzőt, a vadat, a bozontosat! És azután a diadal érzése, és végül, amikor hazavittük a tetemet: a dicsőség! Máig is zavarban vagyok, hogy ujjongva vagy irtózáttal gondoljak-e vissza azokra az időkre. Büszkeségemnek vagy szégyenemnek tekintsem-e, hogy magamban, emberséges önmagamban is efféle keservesen gyanús dolgokat kellett meg-

pillantanom? Elvégre ez most már mind-egy is volna, ha nem térne vissza és nem kísértene újra meg újra. De visszatér és kísért. Utazhatom vonaton vagy szekéren, gyalogolhatok vagy sétálhatok bárhol a mezőn: ha vadat pillantok meg, akár a leghitványabb süldőcske nyulat is: legott elfog a ragadozó mohóság, és akármit odaadnék, csakhogy legyilkolhassam.

Ilyen vagyok: bocsássatok meg érte. Ő döntött ebbe a nyomorúságba, első szerelmemem, a fodros lombú, meleg szőkeségű, szépséges, talányos, virágkoszorús tordai városerdő, amelyre pedig úgyszólván nem is emlékszem már.

*

De hogyha nem is emlékszem rá, ha szemléleti képe le is merült már a lélek mélységeibe, ahonnét csak nagy ritkán bocsájtja fel teremtő korhadásának egy-egy buborékát; ha mindez meg is történt, és csak jellemem egy parányocskája viseli már magán az ott töltött idők formáló erejét, azért még képzeletem csendes színjátékai leggyakrabban igenis őt, a tordai városerdőt választják maguknak színtérül és kulisszául.

Kicsoda halandó ment a nagyot-álmodás hiúságától? Kicsoda emberfia nem képzelte még magát hatalmas hadvezérnek? Ki az az eltokosodott fantáziájú fa-

tuskó, aki ne töprengett volna már azon, hogy mit tenne ő, ha a világ népei gondolnának egy nagyot, és reá, egyes-egyedül őreá bíznák ügyeik intézését? Ki nem álmolta még magát a kínban vajudó világ jószágos diktátorává, akinek mindent rendbe kell hoznia, s ugyan kinek tudatában nem merült még fel az alázatos sejtelem, hogy teljhatalma birtokában sem tudná a dolgokat közmegelegedésre elintézni? Az én fantáziám régen megjárta már ezeket az utakat, végigjátszotta ezeket a színjátékokat. Minthogy azonban az ilyenfajta ábrándok valóra válása nagyon 'kevésbé valószínű, olykor realisabb, elhíhetőbb színjátékokat is űz velem képzeletem, olyanokat, amelyeknek reális lehetőségük, s ilyenképpen reális színterük is van. És éppen ezt a színteret szoktam én mindannyiszor a tordai városerdőbe helyezni. Mert valóban, hogyha, teszem fel, ellenség szállná meg a vidéket, és mindenkit megölné, elhurcolná, aki csak kezébe kerül, úgyhogy kénytelen volnék bujdosni és menekülni; ha halálos bűnt követnék el; ha olyant cselekednék, amit embertársaim nem volnának hajlandók megbocsátani nekem, és halálra keresnének miatta; egyszóval, ha nem akarnám vállalni létem vagy tetteim következményét, s a megbúvó magányban keresnék menedéket: hol rejtőzhetnék el mélyebben és

biztosabban, mint a tordai városerdőben? Ez az a hely, amely együgyű közelsége folytán eleve kizárna minden gyanút, hogy ott vagyok, de amely mégis eléggé buja és bozótos, hogy észrevétlenül húzódhassam meg benne. Ez az a hely, amely éppoly biztosan megőrizne engem, mintha valaki házkutatás előtt bekeretezve akasztaná szobája falára az áruló papírokat. Ez lenne a tolakodó szembeszököség búvóhelye, amely épp azért látszanék valószínűtlennek, mert szembeszökő. Mondd meg magad, ábrándos olvasóm: ha valamikor üldözésemre adnád fejed, eszedbe jutna-e, hogy épp a tordai városerdőben keress? Nem, teljességgel ki van zárva, hogy eszedbe jusson!

És én kimennék oda és meghúzódnék. Kimennék, kevesebb eszközzel, mint egykor Robinson, megülnék ott és berendezkednék. Választanék magamnak egy éles, erdős hegyélet, és átfűrném. Alagutam két bejáratát cserjék közé rejténém, és nehéz tölgyfa ajtókat faragnék rájuk, két hónapi munkával, nem is annyira a biztonság, mint inkább a téli meleg és a játékosság kedvéért. Ajtaimra eltolható kémlelőnyílásokat szerelnék, amelyeken kitekintve mindkét szomszédos völgy könnyűszerrel megfigyelhető volna. Alagutam közepén széles kamrát ásnék, de hagynék benne egy padkát, amelyre szénát, friss avart

hordanék, és az lenne az én ágyam. Magából a szíjas ősagyagból faragnám ki kályhámot, hogy jól kiégjen, és tartsa a melegét. A kályha kürtőjét épp a hegy gerincén vezetném ki, és kitalálnék valamit (nem tudom még mit), hogy füstje se látszodjék, nehogy valamikor árulóm legyen.

Ácsbalta lenne nálam, ásó, fejsze, kés és drót, tű és cérna, szelíd, jóságos eszközök. Lenne nekem egy vödröm, amelyben vizet hoznék a patakról. Lenne egy tarka kecském, egyetlen egy, amelyet esténként megfejnék, és mohón szürcsölném langyosan habzó tejét. Puskám nem lenne, nehogy eláruljon hangos döreje, és nehogy emberölésre csábítson, ha valamikor mégis nyomomra jönnének. Sózókat állítanék; melléjük drótból készítenék hurkokat, és így vadásznék, de ha fiatal vagy terhes állatok kerülnének hurkaimba, megsimogatnám és elengedném őket. Nagyon szegény lennék, és nagyon szomorú. Gyűjtenék télire vadalmát és keserű meggyet, húst füstölnék, és lekvárt főznék csipkebogyóból. Gombát aszalnék. Fűzfakosarat fonnék, s azzal fognám meg éjjel az Aranyos ezüsthaltait. És hogyha már mindenem volna, ami az élethez elegendő: nem fáradnék tovább. Eszembe sem jutna gazdagodni, mint ahogy Robinson gazdagodott,

nem: hanyatt feküdnék a fűben, s elnézném a tovaüzümmögő bogarakat.

És ha ember bukkanna fel a völgyben: rögtön bemenekülnék alagutamba. Falábat faragnék magamnak, és száz méternyire otthonom körül mindig csak azzal járnék, hogy kutyákkal se találjanak rám. És hogyha mégis ajtómhöz kerülnének, én kimenekülnék a másik ajtón. De ha álomban lepnének meg: tejjel kínálnám őket, és szamócával, s nagyon szépen megkérném, hagyjanak békén. Azért sohasem alázkodnék meg. Vinnének bilincsekben és megölnének. De nem búsulnék, hiszen ez is a játékhoz tartozik. Fenntartott fővel halnék meg, utoljára még szemébe vágva a világnak az én igazságomat.

Vagy ha nem fognának meg, és megjönne a tél: sítalpakat faragnék kőrisfából. Vermeket ásnék, és befedném őket fonnyadt levelű tölgyfagallyal, amelyre ráhullana a hó. És akkor megindulnék sítalpaimon, végigjárnám vermeimet, és véres húst vonszolnék magam után. Jönnének a rókák és farkasok a nyomon, és behullanának vermeimbe. Én pedig megnyúznám őket, és meleg bundát varrnék magamnak bőrükből.

Hogyan is élnék, hogyan is élnék! Menynyit is búsulnék magányomon! Micsoda keserű élet is volna az! Micsoda siralmat is gondolnék el magamban!

Vagy ha nem kellene bujdosnom, csak egyszerűen számúzve volnék oda a megélhetés törvényének erejével: ha vadász volnék ott vagy erdőőr!

Ügyes házacskát rónék össze: akkor fatörzsekből, tetejét zsindegyel fedném be. Odaköltöznék, én és enyéim; gyermekeim kacagva száguldoznának a ház előtt, a magas fűben, és margarétából fonnának maguknak virágkoszorút. Tehenet tartanék; magam kaszálnám, forgatnám és gyűjteném be téli kóstját az erdő tisztásairól. Gyümölcsfákat ültetnék, és méneket telepítenék alájuk, parasztkasokban, amelyek mint apró boglyák pettyeznék be házam környékét.

Asszonyom főzne és mosogatna; kislányom segítene eltörölgetni az edényeket. Én pedig fiammal járnám az erdőt, megtanítanám őt a gyilkolás ősi művészetére, ahogy valamikor engem is megtanítottak. Hogy amikor majd el-kivándorolna az otthoni erdőből, ő is érezze az utánarugaszkodás mohó ösztönét, valahányszor vadat pillant meg jártában-keltében, ha csak a leghitványabb süldőcske nyulat is.

Hazatérnék az esti lesről, megvacsoráznék, s miután a gyermekek már elszunyókáltak, kiülnék asszonyommal a ház elé meghallgatni a tücskök koncertjét. Nagy, kétfedelű szarvasbogarak húznának el fölöttünk berregve, s lentről a völgy

aljáról felhangzana hozzánk egy-egy róka keserű ugatása. Különbö csend volna, átható csend, lombzuhogás és tücsökzene.

Vagy ha szemet kéne égetnem ott a növények tölgyekből, vagy madártojást szednem, vagy disznókat őrzem a teli-makkú avaron, vagy akármit is tennem, csak ott lennem, ott, a Városerdőben, amelyet emiékéntelenül is százszor és ezerszer képzeltem már magam elé.

Jaj, idilli ábrándok, nosztalgiák, pász-tormesék, túlterhelt értelmem elkívánczolásai ti, bolondos megélései az odalett egészségnek, erőnek, és egyszerűségnek! Nem vagytok-e maga a baj, maga a betegség? Nem vagytok-e egy fájdalmasan mesterkélten élet meddő kapkodásai az elvesztett éden után? Azok vagytok, azok! Általatok élem én újra gyermekkoromat és az emberiség gyermekkorát. Általatok, s a ragadozás és rejtőzés kéjes ösztöne által, amelyet apáról fiúra öröklünk a családban, mi Székelyek. A kiapadhatatlan vágy által, amelyet ő, a tordai Városerdő oltott belém.